

Magyar Hírlap, 04/03/27

Bitó László: Mel Gibson tudat alatti üzenetéről

New Yorkban láttam Mel Gibson filmjét, a "The Passion of The Christ"-et, amelynek címét Magyarországon A passióra rövidítették. Ezt jogosan teheték; passió mi magyarok csakis Jézus szenvedését értjük. Az angol "passion" azonban szinte bármely szenvedélyre utalhat. Ezért oly fontos a határozott névelő: "The Passion." Azt hangsúlyozza, hogy egy bizonyos szenvedélyről van szó. E film Jézusának fő jellemzője ugyanis kétségkívül a szenvedélyes szenvedésvágy. Gibson római katonáinak pedig a brutalitás, a szadizmus és az iszákosság. Nem csoda hát, hogy többen is azt írták: szado-mazochista, homoerotikus filmmel van dolgunk.

Már egy órával a fél hetes előadás előtt megérkeztünk New York egyik multiplex filmszínházához. Amikor megláttuk a sarkon jóval túlra nyúló sort, reménytelennek tetszett, hogy bejutunk. Kiderült azonban, hogy a sorban állók más filmre várnak. A passió végül az ezerfős teremben mintegy ötvenen lehettünk.

Maga a film Jézus vonzerejével él vissza. Hogy növelje a paradicsomlé-függők, a Gibson-féle filmipar táborát mindazokkal, akiket a terminátorokkal eddig még nem érhetett el. Mint ahogy már többen említették, a film a régi passiójátékok – mint például a nácizmus idején ünnepeelt oberammergau passiójátékok – legmegátalkodottabb hagyományait követi. Ezeknek gyakran nem is leplezett célja – az istengyilkosság vádjával – a zsidóellenes uszítás, a gyűlölet szítása volt. Ennek ellenére e film mottójaként gyakran feltűntetik a Jézusnak tulajdonított szavakat (János 15.13): "Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mintha valaki életét adja az ő barátaiért", és a Passion-honlapokon sokan idézik is ezeket a szavakat. Azt azonban senki sem jegyzi meg, hogy Jézus barátai egytől egyig zsidók voltak. Sem azt, hogy a film szemernyivel sem visz közelebb annak megfejtéséhez, hogy Jézus mit értett a fent idézett mondaton. A film ugyanis egyáltalán nem arról szól, hogy Jézus az életét adta volna bárkiért is: majd' két órányi szadisztikus orgia után a halál csak megváltásnak tűnhet.

Vagyis Mel Gibson nem azt hangsúlyozza, hogy Jézus meghalt értünk – hiszen a két lator is meghal – hanem azt, hogy mennyit szenvedett. Gibson híresztelt nézete szerint azért, hogy belénk sulykolja: minden eddiginél jobban kell szeretnünk Jézust, mert ezerszer többet szenvedett értünk, mint ahogy azt eleddig elképzeltük. És, mint halljuk, ezért örvendenek a film tömegsikerének magukat kereszténynek tartó – szeretetet prédikáló, de a szenvedésben hívő – egyházak vezetői még annak ellenére is, hogy a film meghazudtolja az evangéliumokat. Hogy mást ne említsek, abban, ahogy elfogatásakor a templomőrök, majd az iszákos barbároként ábrázolt római katonák a keresztre vezető úton, ahol csak lehet, ütökvérlik, korbácsolják Jézust.

Dramaturgiailag is sokszor hibázik a film. Például amikor Barabást nem Jézushoz hasonló fontosságú, őt kiváltani képes figuraként mutatja be, hanem gyagyásnak, idiótának, aki legfeljebb tyúktolvaj lehetett. Pedig Lukács (23.19) is és Márk (15.7) is gyilkosságra képes lázadónak tartja. Máté (27.16) pedig "nevezetes" fogolynak hívja. Tehát itt meghazudtolja a film mindhárom szinoptikus evangéliumot.

Miért? Talán, hogy a testi kínzásokon túl azzal a megaláztatással is gyötörje Jézusát, hogy egy idiótát állít szembe vele egyenértékűként?

Hogy mi lehetett M. Gibson tudatos üzenete? – arról már rengetegen írtak, számtalan szemszögből. Már a vetítés alatt éreztem, hogy a filmben ott lappang valami, ami messze túlnő mindazon, amiről eddig szólt a polémia, de a brutalitás folytonossága nem ad módot a gondolkodásra. Csak másnapra döböntem rá, hogy Mel Gibson filmje ellentmond saját magának: annak állít monumentális példát, hogy milyen borzalmas szenvedéshez vezethet a vallási fundamentalizmus és intolerancia!

Elismerem: a tradicionális keresztény Mel Gibsonnak ez aligha lehet tudatos üzenete. De a tudatalatti hatalmas úr! Mindig megtalálja megszólalása módját. Sokat olvashattunk már – legalábbis itt, az amerikai sajtóban – a rendező apja, Hutton Gibson szigorú vallási intoleranciájáról, bigott antiszemitizmusáról, holokauszttagadó szellemi-lelki vakságáról.

Feltételezhetjük, hogy a gyermek és kamasz Mel Gibson tudatalattijában mélyen meggyökerezett az ifjúkor világát nyilván beszűkítő apai diktátum elleni lázadás. Szerintem ez nyilvánul meg mindabban a faragatlan nyersségben, túlzott vadságban, amellyel – ha akarja, ha nem – elmondja: vigyázzatok, nagyon vigyázzatok, mert századunkban nincs nagyobb veszély a fundamentalista intoleranciánál!

Erre vall a film egész felépítése. Az, ahogy az akkori fundamentalisták – az Írás minden betűjéhez ragaszkodó, minden új gondolat ellen küzdő, de a hatalomért Rómával lepaktáló szaduceus főpapok – fordulnak Jézus ellen. S hogy miért? Gibson nem is próbálja megértetni velünk, hiszen a fundamentalizmus nem racionális. A fundamentalistáknak nem kell indok a másság elutasítására. Az sem derül ki a filmből, hogy a Jézust virágvasárnap lelkesen, diadalittasan fogadó nép miért fordult volna el tőle. A főpapok – túlon túl sztereotip, egy kaptafára húzott – ábrázolása azt árulja el, hogy bennük a kétségektől nem gyötört, magukat az Egyetlen Igazság birtokosainak tartó mai szektavezéreket és a vallási hierarchiák legbigottabb alakjait jeleníti meg Gibson. És talán még inkább az támasztja alá, hogy mi a film legfontosabb rejtett üzenete számunkra, amiként Gibson Pilátust ábrázolja: éles ellentétben a történelmi tényekkel, amelyek szerint a Hegemón kemény kezű katona és kegyetlen végrehajtó volt, a filmben megértő, bölcs bíróként jelenik meg.

Vagyis őt használja Gibson a humanizmus megszemélyesítésére. Ebben a Pilátusban csak egy hiba van: nincs ereje megvédeni igazát. Tehát a film – lehet hogy alkotója számára is örökre rejtett – üzenetét végső fokon így fogalmazhatjuk meg: borzalmas dolgokra számíthatunk, ha a szekuláris humanizmus nem képes ellenállni a vallási fundamentalizmus hatalmi törekvéseinek.

Mindegy, hogyan született ez az üzenet: az a fontos, hogy a nézőkben ez tudatosuljon, ahelyett, hogy a film legnyilvánvalóbb, felszíni történetének értelmezéséről folytatódjék a polémia.

És talán ezen is túl: ha képesek leszünk átsiklani a felszín rettenetein, ez a film is hozzásegíthet a jézusi üzenet megértéséhez, befogadásához: nem számíthatunk megváltásra, amíg nem fogadjuk el felebarátunknak a "tisztátalannak" tartott szamaritánust is. Ragaszkodunk a törvény szó szerinti értelmezéséhez ahelyett, hogy irgalmasságot gyakorolnánk, a ránk szorulóknak segítségére sietnénk szombat, vagyis a sabbathon is. Ahogyan Jézus tette.

A szerző író